

Gerçek Zamanlı Tokenize ve Renklendirme

Python Tkinter ile Etkileşimli Bir Arayüz Tasarımı

1. Özet

Bu çalışma, Bursa Teknik Üniversitesi Programlama Dilleri dersi kapsamında verilen dönem ödevi için geliştirilmiştir. Projenin amacı, kullanıcı tarafından arayüz üzerinden anlık olarak girilen Python kodunun tokenlerine ayrılıp (yani anlamlı parçalara ayrılması) sözdizimsel analizi yapılması ve bu tokenlerin türlerine göre gerçek zamanlı olarak renklendirilmesidir. Proje Python dili üzerinden geliştirilmiş olup temel arayüz kütüphanesi olan Tkinter dışında hiçbir hazır kütüphane kullanılmamıştır. Proje Python dilinde gerekli olan çoğu grameri kapsıyor olsa da kapsamadığı gramerler bulunmaktadır.

2. Projenin amacı ve katkıları

Proje, bir metin editörü gibi çalışmakta olup kullanıcıya bir IDE ortamında kodluyormuş hissi vermektedir. Klasik derleyici yapısının ilk aşamaları olan lexical ve sözdizimsel syntax analiz süreçlerinin sadeleştirilmiş bir versiyonunu, etkileşimli bir grafik arayüz üzerinden uygulamalı olarak göstermektedir.

Kullanıcının elle yazdığı kodu karakter karakter tarayarak her bir kod parçasını (token) tanımlamakta ve bu parçaları analiz ederek hangi kategoriye ait olduğunu belirlenmektedir. Tanınan token türleri örneğin rezerve kelimeler (keyword), sayılar, mantıksal ve matematiksel operatörler, stringler, parantezler, boolean ifadeler olabilir. Bu tokenlerin hepsi arayüzde renklendirilerek kullanıcıya anında görsel geri bildirim sağlanmaktadır. Böylece kullanıcı, kodun yapısını daha net bir şekilde anlayabilir, olası hataları hızlıca fark edebilir ve yazdığı kodun gramer açısından geçerliliğini test edebilir.

3. Yöntem

3.1. Lexical Analyzer

Bu projede sözcüksel çözümleyici, "State Diagram & Program Implementation" yöntemine dayanmaktadır. Yani, her bir karakter elle kontrol edilerek durumlara göre token oluşturulmaktadır. re (regular expressions) kullanılmamıştır. Her karakter sırasıyla analiz edilmekte ve belirli bir kurala göre token'lara ayrılmaktadır. Bu, duruma dayalı (state-based) bir kontrol yapısı ile programlama mantığı birleştirilerek uygulanmıştır.

3.2. Syntax Analyzer

Sözdizimsel çözümleme işlemi, Top-Down yaklaşımı ile yapılmaktadır. Bu yaklaşımda, dilin gramerine uygun olarak parse tree'nin (ağaç yapısının) kökünden başlanarak dallara doğru inilir. Recursive descent parser yapısı kullanılmıştır. Her bir kural için ayrı bir fonksiyon tanımlanmış ve bu fonksiyonlar birbirini çağırarak girintili (recursive) bir yapı kurmuştur.

Proje, nesneye yönelik programlama ilkeleri esas alınarak geliştirilmiştir. Kod yapısı, görevlerin sınıflar arasında ayrılarak modüler ve sürdürülebilir hale getirilmesini hedeflemiştir. Bu doğrultuda sistemin farklı bileşenlerini yöneten beş temel sınıf oluşturulmuştur:

Token, Tokenizer, Error, Parser ve RealTimeIDE.

Her sınıf kendi içinde belirli bir sorumluluğu yerine getirmekte, böylece kodun okunabilirliği ve geliştirilebilirliği artırılmaktadır.

3.3. Token Class

Token sınıfı, sözcüksel analiz sürecinde tanımlanan her bir dil birimini temsil eder. Her token; türü (type), değeri (value) ve konumu (line) gibi bilgilerle birlikte tanımlanır. Bu sınıf, diğer bileşenlerin anlamlı ve yapılandırılmış veri ile çalışabilmesini sağlar.

3.4. Tokenizer Class

Tokenizer sınıfı, giriş olarak verilen metni analiz ederek karakterleri anlamlı parçalara (token'lara) ayırır. re gibi hazır regular expression yapıları kullanılmadan, elle yazılmış kurallarla karakter karakter işlem yapılır. Bu sınıf, dilin söz dizimine uygun token'ları üretirken, gerektiğinde hata durumlarını da belirler ve Error sınıfına bildirir.

Tokenizer.tokenize fonksiyonuna dahil edilen tokenler:

COMMENT : # karakteriyle başlayan ve satır sonuna kadar devam eden yorum satırlarını temsil eder. Bu token parse edilmez.

KEYWORD : Tanımlı anahtar kelimelerdir. if, else, while gibi özel anlamlı kelimeler bu kategoriye girer.

BOOLEAN : True ve False kelimeleri için kullanılır.

IDENTIFIER : Değişken, fonksiyon adı gibi kullanıcı tanımlı isimlerdir. Harf veya _ karakteriyle başlar, devamında rakam da olabilir.

NUMBER : Sadece rakamlardan oluşan tam sayıları ifade eder.

FLOAT : Ondalıklı sayıları ifade eder.

EQUAL (==), NOTEQUAL (!=), LESSEQUAL (<=), LESS (<), GREATEREQUAL (>=), GREATER (>) : Karşılaştırma operatörleri

PLUS (+), MINUS (-), MULTIPLY (*), DIVIDE (/), EQUALS (=) : Aritmetik operatörler

LPAREN ((), RPAREN ()), LBRACKET ([), RBRACKET (]), COLON (:), COMMA (,) : Parantez, virgül vs. ifadeler.

STRING : Çift tırnak içine alınmış metinleri temsil eder.

NEWLINE : Yeni satır karakterini (\n) temsil eder. Satır satır analiz sağlar.

3.5. Error Class

Error sınıfı, sistemin çalışması sırasında oluşabilecek hataları yönetmek üzere tasarlanmıştır. Tokenizer ya da Parser tarafından tespit edilen hatalar bu sınıf aracılığıyla detaylı biçimde raporlanır. Hata mesajlarında ilgili satır bilgileri verilerek kullanıcıya doğru yönlendirme sağlanır.

3.6. Parser Class

Parser sınıfı, Tokenizer tarafından üretilen token listesini kullanarak, dilin gramerine uygun bir sözdizimsel analiz gerçekleştirir. Recursive descent (Top-Down) yaklaşımı ile çalışır. Her gramer kuralı için ayrı bir metod tanımlanmış ve bu metodlar birbiriyle hiyerarşik olarak ilişkilendirilmiştir. Bu yapı, dilin kurallarına uygun bir parse tree oluşturmayı hedefler.

Bu kısımda gramer kuralları ve yazılan fonksiyonlar hakkında açıklamalar verilmiştir ve gramer formatları gösterilmiştir. :

COMMENT

karakteri ile başlayan ve satır sonuna kadar devam eden yorum satırlarıdır. Parser tarafından atlanır, işlenmez.

```
1 print("hello world") # bu bir comment linedır
2 print("hello again")
```

statement_list fonksiyonu

Birden fazla ifadeyi işlemek için yazılmıştır. *IDENTIFIER*, *KEYWORD*, *NEWLINE* ile başlayabilir. *return* kelimesi ile karşılaşırsa liste sona erdirilir.

statement

Bir ifadenin ne olduğunu belirler. Tanımsız bir ifade varsa hata verir.

assignment

Bir değişkene değer atar. Bu değer string, float, number vs. olabilir.

```
1 x = 6
2 x = 7.6
3 x = "Efekan"
4 x = True
```

if_statement

Koşullu ifade.

```
1 if(x==5):
2     print("x 5'e eşit")
3 elif(x==6):
4     print("x 6'ya eşit")
5 else:
6     print("x 5 veya 6 değil")
```

while_statement

Koşullu döngü yapısı.

```
1 x = 0
2
3 while(x<5):
4     print(x)
5     x = x + 1
```

for_statement

For döngüsü. Python dilindeki gibi liste iterasyonu ve range desteği sağlanmaktadır.

```
1 for i in list:
2     print(i)
3
4 for i in range(3,6):
5     print(i)
```

switch_statement

Python'da olmayan ve ekstra olarak eklenen switch yapısı. Python dilinin bir eksiği olarak değerlendirildiği için eklendi.

```
1 switch(sayi):
2     case 2:
3         print("sayi 2")
4     case 6:
5         print("sayi 6")
6     default:
7         print("sayi farklı")
```

def_statement

Fonksiyon tanımı.

```
1 def topla(x,y):  
2     return x+y
```

func_call_statement

Fonksiyon çağırısı.

```
1 topla(3,5)
```

list_literal

Köşeli parantezlerle tanımlanmış liste yapısı.

```
1 listem = ["isim", 6 , 8.3 , True]
```

argument

Fonksiyonlara gönderilen argümanlardır. Şunlar olabilir:

NUMBER , FLOAT , STRING , BOOLEAN , IDENTIFIER

expression

Her türlü ifadeyi içerir. Genellikle aritmetik ya da karşılaştırma içerir. Yani

`comparison_expression()` fonksiyonuna yönlendirir.

comparison_expression

Karşılaştırma operatörleri içeren ifadeler.

```
1 x = 7 == 7  
2 x = 3 < 8
```

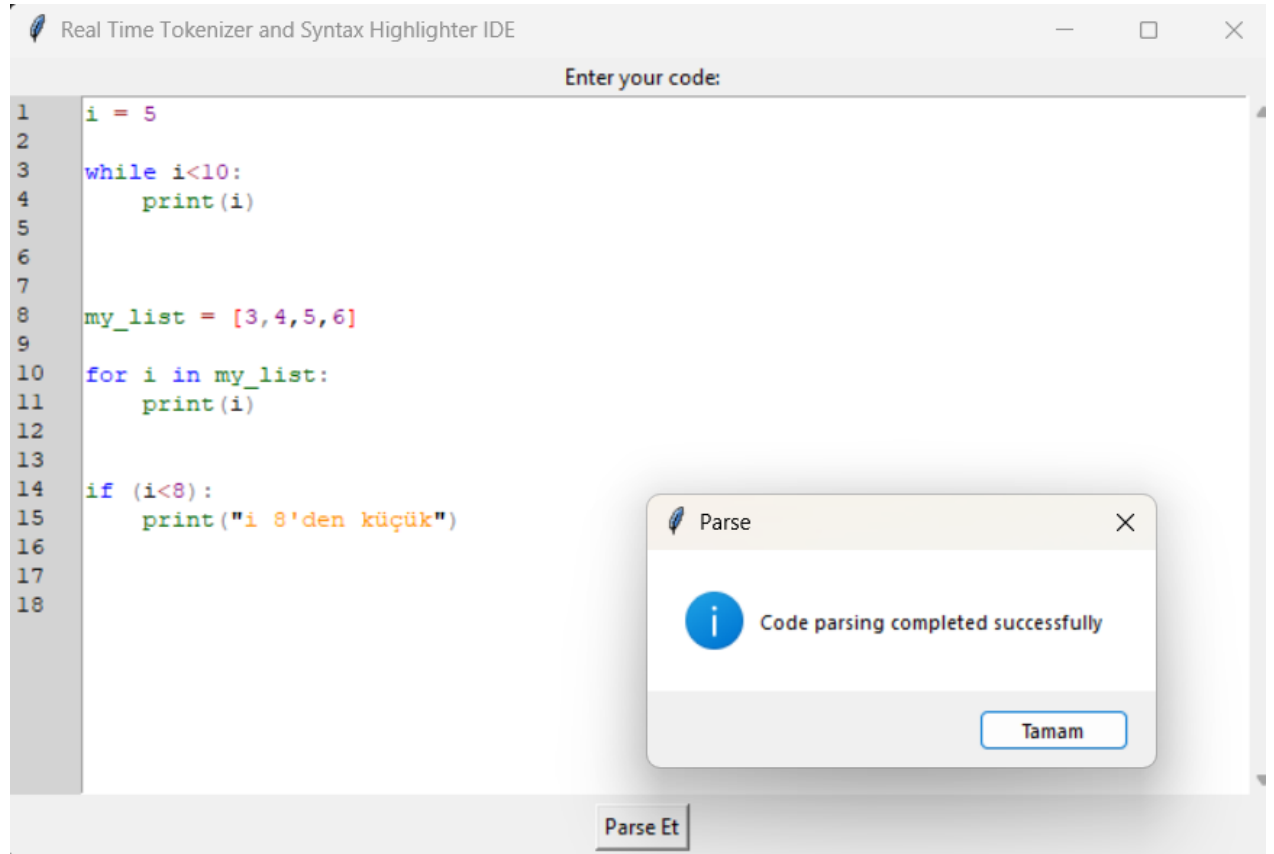
arith_expression, term ve factor

Temel aritmetik işlemler içindir. İşlem önceliği çarpma ve bölmededir.

3.7. RealTimeIDE Class

RealTimeIDE sınıfı, kullanıcı arayüzü ile diğer bileşenler arasındaki etkileşimi yönetir. Kullanıcıdan alınan kaynak kodu Tokenizer ve Parser bileşenlerine yönlendirir, sonuçları görsel olarak kullanıcıya sunar. Ayrıca hataları da kullanıcıya anlık olarak göstererek etkileşimli bir geliştirme ortamı sağlar. Her token için farklı bir renk seçilmiştir.

IDE'nin genel görüntüsü :

Parse edildikten sonra hatalı satırların gösterimi

4. Sonuç

Sonuç olarak, bu proje ile kullanıcıdan alınan Python kodlarının otomatik olarak analiz edilip, temel sözdizimi kurallarına göre renklendirilmesi sağlanmıştır. Gerçek zamanlı geri bildirim veren bu yapı sadece görsel anlamda kodu okunabilir kılmakla kalmamış, aynı zamanda hatalı yazımları ayırt edebilme açısından da kullanıcıya destek sunmuştur.

Nesneye yönelik yapısı sayesinde geliştirilmeye açık olan bu projen detaylı gramer kurallarını içermiyor olsa da kolay bir şekilde geliştirilebilir.

Bu proje, sözdizimi renklendirme gibi basit görünen ancak geliştirici deneyimini büyük ölçüde etkileyen bir konunun ardındaki temel yapıyı anlamak adına önemli bir uygulama olarak değerlendirilmiştir.

Efekan Aksoy